

Odesłanie prejudycjalne a polska procedura cywilna

The preliminary ruling and polish civil procedure

Abstract

The article presents the preliminary ruling procedure in the context of its functioning in polish civil courts. The author discusses a.i. the issue of civil courts entitled to submit preliminary rulings, indicates in what situations civil courts can or are obliged to submit an application, as well as discusses the elements of polish civil procedure related to this EU procedure.

Keywords

preliminary ruling, Court of Justice of the European Union, polish common courts, civil courts, civil procedure

1. Wstęp

Postępowanie w sprawie wydania orzeczenia w trybie prejudycjalnym, zwane również pytaniem, odesłaniem lub orzeczeniem prejudycjalnym (wstępnym), jest jednym z najważniejszych postępowań, jakie mogą toczyć się przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (w skrócie: TSUE)¹. Postępowanie to uregulowane zostało przede wszystkim w art. 267 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej² (zwany dalej: TFUE), który stanowi jego podstawę traktatową, jak również w Statucie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej³ (zwany dalej: Statutem TSUE) oraz w rozdziale 9 Regulaminu

¹ M. Szpunar, *Artykuł 267*, [w:] D. Kornobis-Romanowska, J. Łacny, A. Wróbel (red. nauk.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz, Tom III*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012, s. 376–377.

² Art. 267 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. U. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47–390.

³ Statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej zawarty w Protokole nr 3 do Traktatów w brzmieniu nadanym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 741/2012 z dnia 11 sierpnia 2012 r., Dz. U. UE L 228 z 23.08.2012, s. 1–3.

postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości⁴ (zwany dalej: Regulaminem TS). Ponadto istotnym dla postępowania prejudycjalnego jest dokument o charakterze niewiążącym prawnie, aczkolwiek zawierający wiele praktycznych informacji dotyczących poszczególnych aspektów omawianej procedury⁵, czyli Zalecenia dla sądów krajowych dotyczących składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym⁶ (zwane dalej: Zaleceniami).

Celem postępowania prejudycjalnego jest współpraca pomiędzy wymiarami sprawiedliwości szczebla unijnego i krajowego. Jej następstwem jest zapewnienie jednolitej i efektywnej interpretacji oraz stosowania prawa unijnego, a także zapobieganie rozbieżnościom w orzecznictwie sądów państw członkowskich UE. Polega ona na dokonaniu przez Trybunał Sprawiedliwości (w skrócie: TS) wykładni prawa unijnego lub wydania orzeczenia o ważności aktów prawa wtórnego na skutek złożonego przez uprawniony sąd krajowy wniosku prejudycjalnego⁷. Ze względu na szczególne cele postępowania prejudycjalnego należy zauważyć, iż ma ono charakter niesporny, co odróżnia go od postępowań ze skarg bezpośrednich. Pismo wszczynające postępowanie ma natomiast formę wniosku prejudycjalnego, a nie powództwa czy skargi⁸.

Unijnym organem wyposażonym przez państwa członkowskie UE na mocy Traktatów w kompetencję do rozpatrywania pytań prejudycjalnych jest Trybunał Sprawiedliwości, do którego trafiają bez wyjątków wszystkie wnioski składane przez sądy krajowe⁹. Prawo unijne przewiduje co prawda taką kompetencję również dla Sądu w zakresie przewidzianym przez Statut TSUE, jednak ostatecznie nie precyzuje on właściwości tego organu w postępowaniu prejudycjalnym¹⁰.

⁴ Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości, Dz. U. UE L 265 z 29.09.2012, s. 1–42.

⁵ M. Szpunar, *op. cit.*, s. 376–377.

⁶ Zalecenia dla sądów krajowych dotyczące składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, Dz. U. UE C 257 z 20.07.2018, s. 1–8.

⁷ D.E. Harasimiuk, *Postępowanie w trybie prejudycjalnym – art. 267 TFUE*, [w:] M. Muszyński, D.E. Harasimiuk, M. Kozak, *Unia Europejska. Instytucje, polityki, prawo*, Oficyna Wydawnicza Uczelnia Łazarskiego, Warszawa 2012, s. 244–245.

⁸ M. Szpunar, *op. cit.*, s. 374.

⁹ A. Capik, *Postępowanie prejudycjalne*, [w:] R. Grzeszczak, A. Łazowski, A. Zawidzka-Łojek, *Prawo Unii Europejskiej*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2015, s. 274.

¹⁰ M.M. Kenig-Witkowska, *Współpraca sądów krajowych z Trybunałem Sprawiedliwości*, [w:] M.M. Kenig-Witkowska, A. Łazowski, R. Ostrihansky, *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 429–430.

2. Polskie sądy cywilne jako podmioty wnoszące o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Grupa organów, które zostały uprawnione do składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jest ograniczona. Artykuł 267 TFUE w akapicie drugim posługuje się pojęciem „sądu jednego z Państw Członkowskich”, a w trzecim – „sądu krajowego”. Pojęcia te oznaczają organ sądowy i stanowią termin prawny, który należy interpretować w sposób autonomiczny¹¹. Oznacza to konieczność nadawania znaczenia poszczególnym pojęciom zgodnie z celem zakładanym przez unijnego prawodawcę, a nie według znaczenia powszechnie uznawanego w wewnętrznym porządku krajowym państw członkowskich UE, oraz z wykładnią celowościową i systemową konkretnego przepisu¹².

Nie inaczej jest właśnie z pojęciem sądu krajowego z art. 267 TFUE. Nie będzie więc miało znaczenia nadanie organowi krajowemu statusu sądu czy stosowanie przez niego prawa unijnego, a urzeczywistnianie przez niego cech, które TS uznał w swoim orzecznictwie za cechy szczególne dla organów sądowych uprawnionych na mocy art. 267 TFUE do składania wniosków prejudycjalnych¹³. Trybunał wymienia wśród ww. cech przede wszystkim: powołanie i funkcjonowanie sądu krajowego na podstawie przepisów prawa oraz związanie go tymi przepisami, stały charakter i obligatoryjną jurysdykcję, rozstrzyganie rzeczywistych sporów pomiędzy stronami, kontradiktoryjność postępowania, wiążący charakter wydawanych orzeczeń czy też niezależność w zakresie orzekania, niezawisłość oraz bezstronność¹⁴. Poza tym organ sądowy będzie musiał spełnić powyższe warunki wyłącznie w zakresie postępowania prejudycjalnego, gdyż autonomiczność tego pojęcia nierozzerwalnie będzie się wiązać jedynie z przepisem art. 267 TFUE¹⁵.

Co do zasady polskie sądy orzekające na podstawie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (zwany dalej: k.p.c.)¹⁶, czyli sądy rejonowe, okręgowe i apelacyjne oraz Sąd Najwyższy (w skrócie: SN), są wyposażone w ww. cechy i uznawane będą przez TS za sąd krajowy w rozumieniu przepisu art. 267 TFUE. Nie

¹¹ A. Capik, *op. cit.*, s. 279.

¹² M. Szpunar, *op. cit.*, s. 374.

¹³ Wyrok TS z 19 września 2006 r., C-506/04, *Graham J. Wilson przeciwko Ordre des avocats du bureau de Luxembourg*, pkt 47-53, Zb. Orz. z 2006 r., s. I-08613 oraz wyrok TS z 27 kwietnia 2006 r., C96/04, *Standesamt Stadt Niebüll*, pkt 12, Zb. Orz. z 2006 r., s. I3561.

¹⁴ I. Skomerska-Muchowska, *Pytania prejudycjalne sądów krajowych*, [w:] A. Wyrozumska (red.), *System ochrony prawnej w Unii Europejskiej*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2010, s. V-309-311.

¹⁵ A. Wyrozumska, *System ochrony prawnej w UE*, [w:] J. Barcz, M. Górka, A. Wyrozumska, *Instytucje i prawo Unii Europejskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 420.

¹⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, 1467, 1499, 1544, 1629, 1637 i 1693.

w każdym jednak postępowaniu będą uprawnione do złożenia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, gdyż zależeć to będzie głównie od charakteru postępowania, w jakim orzekają¹⁷. Przykładowo organ właściwy w postępowaniu rejestrowym nie będzie wyposażony w taką możliwość, gdyż *de facto* wykonuje on czynności administracyjne, a nie jurysdykcyjne¹⁸. Powyższe dotyczyć będzie m.in. postępowania wieczystoksięgowego (z art. 626¹ i nast. k.p.c.) oraz postępowania rejestrowego ws. wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego (z art. 694¹ i nast. k.p.c.)¹⁹. Dopiero postępowanie odwoławcze wszczęte na decyzję o wpisie lub na odmowę wpisu nabędzie cechę sporności pomiędzy stronami²⁰. Jak podkreśla bowiem M. Szpunar, „jedną z przesłanek dopuszczalności wydania orzeczenia prejudycjalnego jest to, aby organ zwracający się z pytaniem nie tylko był sądem, lecz działał jako sąd”²¹, wydając w sprawie wyrok poprzez rozstrzygnięcie sporu, co z resztą TS podkreślał także w swoim orzecznictwie²².

Za sąd krajowy nie zostanie również uznany sąd arbitrażowy (polubowny), pomimo sugerującej taką możliwość nazwy. Sądy arbitrażowe nie mają bowiem obowiązkowej jurysdykcji, a podstawą ich funkcjonowania nie jest ustawa, tylko umowa pomiędzy spornymi stronami²³. Kontrolę przestrzegania przez sądy arbitrażowe prawa unijnego sprawują w takiej sytuacji polskie sądy cywilne w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu sądu polubownego²⁴.

Wyjątkowo za sąd krajowy nierozstrzygujący w rzeczywistości sporu pomiędzy stronami w zakresie prawa unijnego a mimo to uznany za uprawniony do złożenia wniosku prejudycjalnego będzie SN podejmujący działania w celu wykładni polskiego prawa wewnętrznego²⁵. Jak wskazuje doktryna prawa unijnego, nie może on bowiem zostać pozbawiony możliwości uzyskania pomocy TSUE co do wykładni lub ważności prawa Unii przy rozstrzyganiu zagadnień prawnych kierowanych do niego przez polskie sądy powszechne, w tym sądy cywilne²⁶.

¹⁷ M.M. Kenig-Witkowska, *op. cit.*, s. 432–433.

¹⁸ Wyrok TS z 16 grudnia 2008 r., C-210/06, *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt*, pkt 57-59, Zb. Orz. z 2008 r., s. I-09641.

¹⁹ Art. 626¹ i n. k.p.c. oraz art. 694¹ i n. k.p.c.

²⁰ M. Szpunar, *op. cit.*, 381–382.

²¹ *Ibidem*, s. 381.

²² Wyrok TS z 25 czerwca 2009 r., C-14/08, *Roda Golf & Beach Resort SL*, pkt 34-35, Zb. Orz. z 2009 r., s. I-05439.

²³ J. Maliszewska-Nienartowicz, *Kontrola przestrzegania prawa UE przez sądy krajowe i unijne*, [w:] *System instytucjonalny i prawny Unii Europejskiej*, TNOiK – Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierowania, Warszawa 2010, s. 354.

²⁴ M.M. Kenig-Witkowska, *op. cit.*, s. 440–441.

²⁵ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-315.

²⁶ M. Szpunar, *op. cit.*, s. 383–384.

3. Fakultatywność i obligatoryjność złożenia wniosku prejudycjalnego

Artykuł 267 TFUE rozróżnia w akapicie drugim i trzecim dwie sytuacje, w których sąd krajowy państwa członkowskiego UE składa wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Są to sytuacje fakultatywności (umożliwienia) i obligatoryjności (nałożenia traktatowego obowiązku) do złożenia wniosku prejudycjalnego przez sądy krajowe.

Pierwszą z sytuacji jest ta, w której sąd krajowy uzna, iż orzeczenie TS stanowi niezbędny element do wydania wyroku w postępowaniu głównym. Wówczas sąd ten może zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o rozpatrzenie tego pytania, gdy odesłanie prejudycjalne jest niezbędne dla rozstrzygnięcia sporu pozostającego w zakresie prawa unijnego²⁷. Musi tu jednak zaistnieć warunek zależności pomiędzy stanem faktycznym i prawnym postępowania głównego a pytaniem skierowanym do sądu unijnego²⁸. Brak zależności implikujący odrzucenie wniosku przez Trybunał będzie się przejawiał w sytuacji składania pytań prejudycjalnych o charakterze hipotetycznym²⁹, dotyczących fikcyjnego sporu pomiędzy stronami³⁰, wykraczających temporalnie poza zakres obowiązywania prawa UE, jak również spraw, w których właściwym jest wyłącznie prawo krajowe państwa członkowskiego UE³¹. Wobec powyższych rozważań, sądy cywilne będą posiadały uprawnienie do składania wniosków prejudycjalnych, o ile tylko spełnią powyższe przesłanki pozytywne, a jednocześnie nie wystąpią te o charakterze negatywnym.

Artykuł 267 TFUE wyróżnia także drugą sytuację, w której na sądy krajowe zostaje nałożony obowiązek złożenia wniosku prejudycjalnego do TS. Oprócz podstawowych przesłanek musi tutaj dodatkowo zaistnieć warunek podniesienia pytania w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego (nazywany również sądem ostatniej instancji)³². Należy przy tym rozstrzygnąć, czym będzie ów sąd krajowy oraz kiedy w polskiej procedurze cywilnej będzie miał on obowiązek do złożenia wniosku prejudycjalnego.

Zgodnie z doktryną prawa unijnego istnieją dwie koncepcje rozumienia pojęcia sądu krajowego, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego. W ujęciu abstrakcyjnym, za sąd ostatniej instancji uznaje się sądy, których orzeczenia są zawsze ostateczne – czyli Sąd Najwyższy, którego jedną z funkcji jest nadzór nad orzekaniem sądów powszechnych, w tym sądów cywilnych. Ujęcie konkretne, które jest obecnie uznawane przez TSUE, rozszerza natomiast pojęcie sądu ostatniej

²⁷ Art. 267 ak. 2 TFUE.

²⁸ A. Capik, *op. cit.*, s. 281.

²⁹ Wyrok TS z 16 lipca 1992 r., C-83/91, *Meilicke*, pkt 32-33, Zb. Orz. z 1992 r., s. I-4871.

³⁰ Wyrok TS z 16 grudnia 1981 r., 244/80, *Pasquale Foglia II*, pkt 18, Zb. Orz. z 1981 r., s. 3045.

³¹ D.E. Harasimiuk, *op. cit.*, s. 249.

³² Art. 267 ak. 3 TFUE.

instancji o wszelkie sądy krajowe, od których orzeczeń nie przysługuje środek odwoławczy do wyższej instancji³³. Stąd też obowiązek złożenia wniosku prejudycjalnego będzie z jednej strony nałożony na SN rozstrzygający w sprawach kasacyjnych, a z drugiej na sądy okręgowe i apelacyjne rozstrzygające w drugiej instancji w sprawach niekasacyjnych³⁴. Tylko poprzez przyjęcie konkretnego ujęcia sądu ostatniej instancji można zapewnić jednolitość stosowania prawa unijnego oraz skuteczną ochronę prawną.

Obowiązek z art. 267 ak. 3 TFUE nie jest mimo wszystko absolutny. Trybunał Sprawiedliwości wskazał w swoim orzecznictwie na sytuacje, w których zwalnia się sądy krajowe od obligatoryjnego zadawania pytań wstępnych. Ma to na celu odciążenie unijnego Trybunału od orzekania w zakresie spraw o mniejszym znaczeniu oraz zachowanie racjonalności i celowości tego postępowania³⁵. Obecnie mamy trzy przesłanki zwalniające sądy krajowe z obowiązku przewidzianego w akapicie trzecim, a mianowicie: wystąpienie sytuacji, w której przedkładana kwestia prawna nie miałaby decydującego znaczenia w rozstrzygnięciu sprawy, poruszenie zagadnienia, które zostało już rozstrzygnięte przez TS w przeszłości w sprawie podobnej (tzw. doktryna *acte éclairé*, czyli sprawy wyjaśnionej), bądź też sformułowanie pytania na tyle oczywistego, iż nie pozostawia ono sądowi krajowemu żadnych uzasadnionych wątpliwości (tzw. doktryna *acte clair*, czyli sprawy oczywistej)³⁶.

Przy stosowaniu ww. przesłanek zwalniających sąd krajowy musi być wyjątkowo ostrożny, gdyż naruszenie obowiązku z akapitu trzeciego bez racjonalnych podstaw jest równoznaczne z naruszeniem TFUE przez państwo członkowskie UE. Pomimo niezależnej niezawisłości sądów krajowych niewykonanie przez organ sądowy obowiązku nałożonego w art. 267 ak. 3 TFUE może skutkować skargą na państwo oraz wszczęciem postępowania ws. uchybienia przez niego zobowiązaniom, jak również odpowiedzialnością odszkodowawczą tego państwa³⁷.

4. Postępowanie prejudycjalne przed sądem krajowym w polskiej procedurze cywilnej

Jednym z przywołanych powyżej celów postępowania prejudycjalnego jest współpraca pomiędzy TS a sądami krajowymi państw członkowskich UE. Polega ona m.in.

³³ D.E. Harasimiuk, *op. cit.*, s. 247.

³⁴ M. Szpunar, *op. cit.*, s. 400.

³⁵ J. Maliszewska-Nienartowicz, *op. cit.*, s. 358–359.

³⁶ Przesłanki zwalniające opracowane na podstawie orzeczenia CILFIT, wyrok TS z 6 października 1982 r., C-283/81, *Cilfit i in. przeciwko Ministero della Sanita*, Zb. Orz. z 1982 r., s. 3415; oraz I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-339-347.

³⁷ M.M. Kenig-Witkowska, *op. cit.*, s. 454–456.

na współdziałaniu przepisów prawa unijnego i krajowego. Z jednej bowiem strony krajowe przepisy wewnętrzne powinny regulować czynności sądu krajowego i stron w postępowaniu głównym, toczącym się na gruncie prawa konkretnego państwa, w ramach którego zostanie złożony wniosek prejudycjalny³⁸. Z drugiej zaś strony samo postępowanie prejudycjalne toczące się przed TS będzie już opierać się wyłącznie o przepisy unijne, z których wynika kompetencja tej instytucji do wydawania orzeczeń prejudycjalnych, a także zasady postępowania przed TSUE³⁹.

Niestety w przeciwieństwie do przepisów procedury krajowej niektórych państw członkowskich UE, w polskich przepisach proceduralnych brakuje ścisłej regulacji dotyczącej działań sądu krajowego w zakresie składania wniosku prejudycjalnego. Dlatego też wiele kwestii procesowych zostało wypracowanych przez praktykę polskich sądów i obecnie funkcjonuje *de facto* bez kodeksowej podstawy prawnej. Jednym z przykładów jest forma wniosku prejudycjalnego⁴⁰. W polskiej procedurze, w tym w postępowaniu cywilnym, ugruntowało się, iż wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przyjmuje postać postanowienia sądu krajowego o zwróceniu się z pytaniem prejudycjalnym wraz z uzasadnieniem – i w takiej formie przesyłane jest do Trybunału⁴¹. Postanowienie to nie może być zaskarżone w formie zażalenia do sądu wyższej instancji, gdyż rodziłoby to problem ograniczania autonomii sądów w zakresie podjęcia decyzji o zwróceniu się z wnioskiem prejudycjalnym do TS oraz naruszałoby uprawnienie traktatowe sądu krajowego z art. 267 ak. 2 TFUE⁴².

Przedstawiciele polskiej doktryny prawa unijnego zastanawiali się również, czy wraz z wydaniem postanowienia o zwróceniu się z pytaniem prejudycjalnym sąd krajowy powinien zawiesić postępowanie czy też odroczyć rozpoznanie sprawy głównej. Wszelkie możliwe wątpliwości rozwiewa punkt 23 Zaleceń⁴³. W polskiej procedurze cywilnej również przyjęło się, iż decyzja o złożeniu wniosku prejudycjalnego implikuje zawieszenie postępowania w sprawie, które ściśle odpowiada celowi i charakterowi procedury prejudycjalnej aniżeli odroczenie rozpoznania sprawy. Omawianą kwestię ostatecznie rozstrzygnął znowelizowany w 2016 r. przepis art. 177 par. 1 pkt 3¹, który umożliwia sądowi zawieszenie postępowania z urzędu, jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku postępowania toczącego się przed TSUE⁴⁴. Nielogiczne byłoby bowiem

³⁸ A. Tizzano, *Procedura pytań prejudycjalnych*, [w:] R. Adam, M. Safjan, A. Tizzano, *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 346–347.

³⁹ A. Capik, *op. cit.*, s. 273–273.

⁴⁰ D.E. Harasimiuk, *op. cit.*, s. 249.

⁴¹ J. Maliszewska-Nienartowicz, *op. cit.*, s. 365.

⁴² M. Szpunar, *op. cit.*, s. 390–391, 420–426.

⁴³ Punkt 23 Zaleceń: „wystąpienie z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym powoduje zawieszenie postępowania krajowego do czasu wydania orzeczenia przez Trybunał”.

⁴⁴ Art. 177 par. 1 pkt 3 z ind. 1 k.p.c.

dalsze procedowanie w sprawie, dla której orzeczenie prejudycjalne jest niezbędne do wydania orzeczenia kończącego sprawę. Konieczne jest więc jego zawieszenie. Ze względu na szczególne cechy postępowania cywilnego możliwe jest wyjątkowo kontynuowanie postępowania, w efekcie którego zostanie wydany wyrok częściowy w sprawie, z jednoczesnym zawieszeniem postępowania w pozostałej części⁴⁵.

Kolejną kwestią poddaną analizie jest wskazanie etapu postępowania, w którym sąd krajowy powinien zwrócić się do TS z pytaniem prejudycjalnym. Musi to być bowiem taki moment postępowania, w którym autor wniosku będzie w stanie możliwie najpełniej przedstawić wszystkie jego obligatoryjne elementy, w tym: stan faktyczny sprawy i przedmiot sporu, stan prawny wskazujący odpowiednie przepisy krajowe, unijne oraz orzecznictwo, jak również uzasadnienie przedkładanego odesłania⁴⁶. Ocenę stosowności momentu na skierowanie pytania Trybunał pozostawia sądowi krajowemu, co jest odzwierciedleniem zasady autonomii proceduralnej sądów państw członkowskich UE⁴⁷. Decyzja o sformułowaniu i złożeniu wniosku prejudycjalnego powinna także zostać podjęta po wysłuchaniu stron sporu postępowania głównego i przeprowadzeniu kontradyktoryjnej debaty pomiędzy nimi⁴⁸. Przedstawienie stanowiska stron jest także jednym z elementów wniosku prejudycjalnego sporządzonego przez sąd krajowy⁴⁹.

W kontekście obecnie planowanej nowelizacji k.p.c. można się zastanowić, czy odpowiednim etapem postępowania cywilnego, pozwalającym na złożenie wniosku prejudycjalnego przez sąd krajowy, będzie etap przeprowadzonego obowiązkowo posiedzenia przygotowawczego sądu ze stronami sporu. Wydaje się, że zgodnie z uzasadnieniem projektu ustawy k.p.c. zakończenie posiedzenia przygotowawczego dostarczy sądowi wystarczających informacji niezbędnych do złożenia wniosku prejudycjalnego i będzie odpowiednim etapem postępowania pozwalającym na wydanie postanowienia i zawieszenie postępowania na czas rozpatrzenia wniosku prejudycjalnego przez TS⁵⁰.

Postulatem *de lege ferenda*, nad którym mógłby zastanowić się polski ustawodawca, jest unormowanie uprawnienia stron postępowania głównego do wpłynięcia na decyzję sądu krajowego o skierowaniu wniosku prejudycjalnego. Zgodnie z art. 267 TFUE strony postępowania głównego nie zostały uprawnione do składania pytań prejudycjalnych. Przepisy proceduralne niektórych państw członkowskich UE (w tym Danii, Irlandii

⁴⁵ Art. 317 k.p.c.

⁴⁶ Wyrok TS z 6 marca 2007 r., sprawy połączone C-338/04, C-359/04 i C-360/04, *Massimiliano Placanice i in.*, pkt 34, Zb. Orz. 2007 r., s. I-1891.

⁴⁷ M. Szpunar, *op. cit.*, s. 413–414, 418–419.

⁴⁸ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-323.

⁴⁹ J. Maliszewska-Nienartowicz, *op. cit.*, s. 363–364.

⁵⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Rządowe Centrum Legislacji – RCL, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12305652/12474228/12474229/dokument358638.pdf> [dostęp 23.12.2018 r.].

i Wielkiej Brytanii) wprowadziły jednak uprawnienie do wnioskowania przez strony sporu o zwrócenie się przez sąd krajowy z wnioskiem prejudycjalnym oraz ich czynne uczestnictwo w formułowaniu pytań⁵¹. Polski k.p.c. – podobnie jak procedury administracyjna i karna – nie normują natomiast tej możliwości. Regulacja uprawnienia i sposobu wnioskowania do sądu krajowego przez strony o złożenie pytania prejudycjalnego do Trybunału z pewnością niosłaby ze sobą wiele pozytywów. O wiele skuteczniej realizowane byłoby w ten sposób prawo do sądu, a ochrona sądowa jednostek byłaby bardziej efektywna dzięki ich pośredniemu dostępowi do wykładni prawa unijnego przez TS⁵².

Ostatnią kwestią jest określenie skutków orzeczenia prejudycjalnego TS. Orzeczenie to najczęściej przyjmuje postać wyroku, aczkolwiek zdarzają się sytuacje, w których Trybunał orzeka postanowieniem z uzasadnieniem⁵³. Orzeczenie ma charakter prawnie wiążący, przez co zobowiązuje autora wniosku prejudycjalnego do wydania wyroku w postępowaniu głównym zgodnie z jego postanowieniami. Należy przy tym pamiętać, iż mimo że orzeczenie prejudycjalne TS ma skutek *inter partes*, to oprócz sądu krajowego, który zadał pytanie wstępne, wyrokami związane będą również sądy wyższych instancji oraz instancji ponownej orzekające w tej samej sprawie⁵⁴. Wyrok wydany w sprawie wniosku sądu rejonowego będzie więc prawnie wiążący dla sądów kolejnych instancji, a nawet dla SN.

5. Podsumowanie

Pomimo niemal 15 lat od przystąpienia Polski do UE oraz funkcjonowania prawa unijnego w polskim porządku prawnym polskie sądy krajowe nieczęsto składają wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. W tym okresie zostało złożonych 127 pytań prejudycjalnych, na które odpowiedział TS, z czego 18 przez SN, a 64 przez tzw. „inne sądy”, do których zalicza się wojewódzkie sądy administracyjne, sądy powszechne (w tym sądy cywilne), sądy wojskowe oraz inne organy krajowe uznane przez TSUE za sąd krajowy w rozumieniu art. 267 TFUE. Dla porównania w samym 2017 r. sądy niemieckie złożyły aż 149 pytań prejudycjalnych – sądy polskie jedynie 19⁵⁵. Tendencja

⁵¹ M. Szpunar, *op. cit.*, s. 417.

⁵² I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-323.

⁵³ Na przykład w sytuacji, gdy poprzestaje na wskazaniu sądowi krajowemu państwa członkowskiego UE na możliwość zastosowania przez niego doktryny *acte éclairé* lub *acte clair* – art. 99 Regulaminu TS.

⁵⁴ M.M. Kenig-Witkowska, *op. cit.*, s. 489–490.

⁵⁵ Sprawozdania roczne z działalności Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z lat 2004–2017, CURIA – strona internetowa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7000/ [dostęp 4.12.2018 r.].

z roku na rok jest wzrostowa, a polskie sądy krajowe zdają się mieć coraz większą świadomość swoich traktatowych uprawnień.

Pytania prejudycjalne polskich sądów cywilnych zajmują około 15% wszystkich dotychczasowych wniosków. Dotyczyły one takich kwestii jak: współpraca sądowa w sprawach cywilnych, jurysdykcja i uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie, dziedziczenie i europejskie poświadczenie spadkowe, sprawy małżeńskie i rodzicielskie, realizacja swobody przedsiębiorczości, ochrona konsumentów, prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (w tym: zwolnień grupowych, świadczeń emerytalnych, renty inwalidzkiej czy też ubezpieczenia społecznego pracowników migrujących), europejski nakaz zapłaty oraz postępowanie upadłościowe⁵⁶.

Co jest powodem tak małej liczby składanych pytań prejudycjalnych przez polskie sądy cywilne? Być może niewystępowanie racjonalnych wątpliwości po stronie sądów krajowych w zakresie stosowania prawa unijnego w polskim porządku prawnym lub nieistnienie tego rodzaju problemów interpretacyjnych w prawie cywilnym. Bardziej prawdopodobnym jest jednak deficyt przepisów regulujących kwestie proceduralne na etapie krajowym prowadzącym do złożenia wniosku prejudycjalnego, brak dostatecznej znajomości prawa unijnego, a przede wszystkim brak doświadczenia sędziów. Należy mieć jednak nadzieję, że w ciągu kolejnych lat zmieni się świadomość polskich sądów w tym obszarze, co należy z uwagą obserwować w orzecznictwie TSUE.

⁵⁶ InfoCuria – Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=pl> [dostęp 4.01.2018 r.].